

ACTAS DEL XIII CONGRESO INTERNACIONAL ASOCIACIÓN HISPÁNICA DE LITERATURA MEDIEVAL

(Valladolid, 15 a 19 de septiembre de 2009)

IN MEMORIAM
ALAN DEYERMOND

I

Editadas por
José Manuel Fradejas Rueda
Déborah Dietrick Smithbauer
Demetrio Martín Sanz
Mª Jesús Díez Garretas

VALLADOLID
2010

© Asociación Hispánica de Literatura Medieval, 2010

© Los autores, 2010

Reservados los todos derechos. Prohibida la reproducción parcial o total por cualquier medio, salvo para citas, sin permiso escrito de los propietarios del copyright

Publicado por el Ayuntamiento de Valladolid y la Universidad de Valladolid

Ni el Ayuntamiento de Valladolid, ni la Universidad de Valladolid (UVa) ni la Asociación Hispánica de Literatura Medieval (AHLM) ni los editores son responsables de la permanencia, pertinencia o precisión de las URL externas o de terceras personas que se mencionan en esta publicación, ni garantizan que el contenido de tales sitios web es, o será, preciso o pertinente.

Edición realizada dentro del proyecto de investigación VA46A09 financiado por la Junta de Castilla y León.

Ilustración de la cubierta de María Varela

ISBN 978-84-693-8468-8

D.L. VA 951-2010

Impreso en España por
Valladolid Artes Gráficas

**LA TRADICIÓ MANUSCRITA
DE LA *VITA CHRISTI* D'EIXIMENIS.
VALÈNCIA: ARXIU HISTÒRIC CONVENTUAL REAL
CONVENT DE PREDICADORS, MS. 42¹**

GEMMA AVENOZA VERA
Universitat de Barcelona

INTRODUCCIÓ

Albert Hauf ha parlat abastament com les obres d'Eiximenis, en especial la *Vita Christi*, tingueren una gran difusió lligades a l'interès despertat pels nous corrents espirituals que desenvocaren en la *pietas moderna*.² Carmen Clausell

---

¹ Aquesta investigació s'ha desenvolupat dins del projecte FFI2008-03882 del Ministerio de Ciencia y Tecnología, cofinançat amb fons FEDER. En aquest treball aludirem repetidament a dades procedents de PHILOBIBLON, dir. per Ch. B. Faulhaber, Berkeley, University of California Berkeley, 1997—URL: <http://sunsite.berkeley.edu/Philobiblon>, a través de les sigles per les quals es coneixen les seves bibliografies: BETA, BITECA i BITAGAP.

² Vid. Albert G. Hauf, *La "Vita Christi" de Fr. Francesc Eiximenis (1340?-1409), y la tradició de las "VC" medievales: aportación al estudio de las principales fuentes e influencia de la VCE, y edición de los cinco primeros libros*, Barcelona, Universidad, 1976, 2 vols.; "Corrientes espirituales valencianas en la Baja Edad Media: S. XIV-XV", en *Anales Valentinos*, 48, 1998, pp. 261-302; "Corrientes teológicas valencianas, S. XIV-XV: Arnau de Vilanova, Ramon Llull y Francesc Eiximenis", en *Teología en Valencia, raíces y retos: Buscando nuestros orígenes, de cara al futuro. Actas del X Simposio de Teología Histórica, 3-5 Marzo 1999*. València, [s.n.], 2000, pp. 9-47; "Del sermó oral al sermó escrit: la *Vita Christi* de Fra Francesc Eiximenis...", en Germà Colón, T. Martínez Romero, Maria Pilar Perea (eds.): *La cultura catalana en projecció de futur: Homenatge a Josep Massot i Muntaner*. Barcelona/Castelló de la Plana, Institut Ramon Llull/ Universitat Jaume I, 2004, pp. 253-289; "Eiximenis, Joan de Salisbury i Joan de Gal·les", en *Miscel·lània Sanchis Guarnier*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 2, 1990, pp. 239-262; "La huella de Ubertino de Casale en el preerasmismo hispánico: El caso de Fra Francesc Eiximenis, OFM" en *Actes del X Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval*, vol. 1, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2005, pp. 93-135; "Fr. Francesc Eiximenis, O.F.M., *De la predestinación de Jesucristo*, y el consejo del Arcispreste de Talavera a los que teólogos mucho fundados non son", *Archivum Franciscanum Historicum* (Grottaferrata), 76, 1983, pp. 239-295; "La *Vita Christi* de Fr. Francesc Eiximenis, O.F.M. (1340?-1409) como tratado de Cristología para seglares", *Archivum Franciscanum*

als seus estudis sobre segona versió castellana del *Llibre de les dones* (*Carro de las donas*, Valladolid: Villaquirán, 1542), identifica l'ambient propici per a aquesta traducció precisament a la ciutat de Valladolid. Així doncs, els temes triats pel franciscà van traspasar els segles i les fronteres lingüístiques i es van mantenir vius en el gust del públic.³

La *Vita Christi* era un tema especialment significat en aquesta reflexió individual i d'aquí les nombroses versions que hi circularen en català: la de Sor Isabel de Villena,⁴ el *Cartoixà* de Ludolf de Saxònia⁵ i la d'Eiximenis són mostres més que significatives de la seva difusió. L'interès era compartit per bona part d'Europa, i es pot veure, per exemple, a través de la difusió peninsular de l'obra del Franciscà.

De la *Vita Christi* d'Eiximenis es conserven almenys vuit manuscrits d'una primera traducció castellana (trad. 23-6-1397 a quo), a més de l'edició publicada el 30 d'abril de 1496 a Granada: Meinhard Ungut i Johann Pegnitzer von Nürnberg a expenses de l'Arquebisbe de Granada, Hernando de Talavera.⁶ D'altra banda, els *Flos sanctorum* castellans van integrar fragments procedents de la *Vita Christi* del franciscà, sovint indicant-ne l'autoria (*Historia de la Resurrección del Señor según lo pone fray Francisco Jiménez*, trad. Fr. Gonzalo de Ocaña cf. BNM 12688, etc.), en el que significà un altre camí de difusió

Historicum (Grottaferrata), 71, 1978, pp. 37-64; Isabel Vilares Cepeda, "Vida de Cristo: tempo de dramatismo, tempo de devotio", en P. Meneses dir. *Sobre o Tempo. Secção Portuguesa da AHLM Actas do III Colóquio*, Ponta Delgada, Universidade dos Açores, 2001, pp. 169-187.

³ Vid. estudios de Carmen Clausell i el treball de David J. Viera, "El lector esperado y el lector verdadero de Francesc Eiximenis (ca. 1330-1409): siglos XIV-XVI", *Boletín de la Sociedad Castellonense de cultura*, 78, 2 2002, pp. 343-350.

⁴ Vid. Albert G. Hauf, "La *Vita Christi* de sor Isabel de Villena y la tradición de las *Vitae Christi* medievales", en *Studia in honorem Martin de Riquer*, Barcelona, Quaderns Crema, vol. 2, pàgs. 105-162 i l'edició: Isabel de Villena, *Vita Christi*, A. G. Hauf ed., Barcelona, Ed. 62, 1995. La tradició textual d'aquesta obra està representada per tres edicions, la primera incunable València: Lope de Roca, 22-8-1497 (BITECA manid 1895, cinc exemplars conservats) i les altres dos del s. XVI: València: Jorge Costilla, 12-10-1513 (BITECA manid 2675, quatre exemplars conservats) i Barcelona: Carles Amorós, 20-4-1527 (BITECA manid 2426, set exemplars identificats).

⁵ Vid. Lourdes Soriano, Gemma Avenoz y Montserrat Lamarca, "Ludolfo de Sajonia, *Terç del cartoixà* (Valencia, ca. 1495). Un nuevo ejemplar de la edición incunable", *Gutenberg Jahrbuch*, 2007, pp. 34-57.

⁶ BETA textid 2084, amb 19 còpies conservades, més una còpia manuscrita BNM 6176. "Consta que, quan l'obra fou impresa a Granada l'any 1496, l'Arquebisbe Fernando de Talavera va fer revisar i actualitzar el text de dalt a baix", vid. Jaume De Puig, "La *Vida de Crist* de Francesc Eiximenis i el *Flos sanctorum* castellà", *Revista Catalana de Teologia*, XXX/1, 2005, pàg. 92.

d'aquesta obra.⁷ En portuguès tampoc era estrany el tema, pensem en la *Vida de Cristó e de Santa Maria* trad. del *De Vita et Passione Jesu et Sanctae Mariae* de Fr. Bernardo de Brihuega,⁸ i en la traducció del Cartoixà de Ludolf de Saxònia.⁹

Una obra d'aquestes característiques és fàcil que hagi tingut una gran difusió i així ho confirma l'alt nombre de còpies que ens han arribat de l'original català, procedents d'almenys 30 manuscrits.¹⁰ Per la seva extensió era corrent que el text es distribuís en dos volums i així ho confirma la tradició manuscrita. Deixant de banda els cinc fragments, notem que només 6 manuscrits de 24, és a dir, una quarta part dels testimonis presenten el text complet en un sol volum. Els altres 18 testimonis són mostres del primer o del segon volum d'una còpia originalment dividida en dos toms que s'obren amb la corresponent taula o es clouen amb un colofó que informa de l'existència d'un segon volum.¹¹ Fins al moment només ha estat possible trobar una còpia íntegra en dos volums (BdC 459 i 460). Representen en conjunt el testimoni de la difusió d'una obra que havia trobat un públic important, disposat a pagar per exemplars de luxe (com BdC 269) o per tenir en les seves mans còpies de bona qualitat textual fetes sobre paper.¹² Rar és l'exemplar que no té completes les rúbriques (cas de Barcelona: Catedral cod. 49) que permeten trobar amb més facilitat un passatge o un tema sobre el qual meditar. Presenten també les característiques dels manuscrits sortits dels tallers de còpia, obra de professionals. Era una peça que

⁷ J. De Puig, art. cit., pàgs. 91-92 esmenta onze testimonis de la *Vita Christi* en castellà, incloent els fragments dels *Flos Sanctorum*, i advertint que potser es tracta de més d'una traducció. Manca a la seva relació el ms. Durham: University, portfolio I, no 39(a) BETA manid 4352. Vid. també Vanesa Hernández Ámez, *Descripción y filiación de los flores sanctorum medievales castellanos*, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 2008 CD-ROM.

⁸ BITAGAP texid 5937. Traducció gairebé contemporània a l'obra d'Eiximenis (1351-1400), cf. I. Cepeda, "Vida de Cristo", art. cit.

⁹ BITAGAP texid 1005, 1006, 1007, 1004, vid. Avenzoa i Soriano art. cit.

¹⁰ Si la ràtio habitualment considerada és que s'ha conservat un de cada deu manuscrits existents, hem de pensar que al menys existiren unes 300 còpies de l'obra. Aquest percentatge ha estat confirmat des d'estudis externs al món filològic, vid. S. L. Gilman i Glaze, F. E., "How Science Survived. Medieval Manuscripts as Fossils", *Science*, 307, 25 February 2005, pp. 1208-1209.

¹¹ Barcelona: Catedral Cod. 21 f. 246ra: "Aci es acabat lo seten tractat daquest deen libre de la uida de Jesuchrist e per consequent tot lo present uolum dela uida de Iesu Christ"; València: Universitat Ms. 214 f. cclxxxviii va. "Segueixse lo .viij.en libre aprop en un altre volum apellat de la vida de Jhu Xst".

¹² Per als preus de les còpies de la *Vita Christi* (10 lliures per l'escriptura al 1404), vid. Josep Perarnau, "Documents i precisions entorn de Francesc Eiximenis: c. 1330-1409", *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 1, 1982, pp. 194-196.

tenia el seu públic i que per tant oferia una bona possibilitat de guanys en la seva producció.¹³

EXEMPLARS IDENTIFICATS DE LA *VITA CHRISTI* EIXIMENIANA:¹⁴

BITECA texid 1520. Francesc Eiximenis. *Vida de Jesucrist* [var. title: *Vita Christi*].

PARTS MSS. EIXIMENIS VITA CHRISTI CATALÀ (Dades de BITECA)

MANID	Lloc i signatura	1a. Part	2a. Part	format	mat.	Mides fol.	proporció	líns.
Complets								
1521	Bcn Cat. Cod. 49	sí	sí	Gfoli	paper	408 x 283	a x a√2	38
1529	Vic Cap. 172	Liii- final	sí	Gfoli	paper	372 x 264	dobl rect Pit	50
1526	BUB 1160	sí	sí X inc.	Gfoli	P&Pe/i	389 x 280	rect Pit	39
1525	BUV 209	sí	sí	foli	P&Pe/i	284 x 215	– rect Pit	36
1522	Palacio II-552	I acef- IX inc.	sí IX inc.	foli	paper	322 x 240	dobl rect Pit	44
1518	BdC 268	sí	sí	foli	p&p	277 x 212	+a x a√2	39
1278	BdC 459	I-V, VI part		foli	paper	272 x 205	– 2 rect n° oro	31
1534	BdC 460		VI-X	foli	paper	269 x 208	rect Pitàgores	
Primera part								
1530	Arxiu Palau 3- III-7	I-V		Gfoli	paper	405 x 288	+ rect n° or	42
2887	Val Dominicos 42	I-V		foli	P&Pi/e	297 x 215	dobl rect Pit	33
1531	Vic Cap. 234	I- V.xxi		foli	P&Pi/e	296 x 215	2 rect n° or	30
1520	BdC 299	I-VI		foli	paper	293 x 215	rect. Pitàgores	31
1532	Val. Cat. 222	I-VI		foli	p&p	285 x 212	a x a√2	42
1527	Bcn. Cat. Cod. 21	I-VII		Gfoli	paper	400 x 283	a x a√2	47

¹³ No hem estudiat encara el fragment de la *Vita Christi* procedent del Monestir de l'Estany que ara es conserva a l'Arxiu Capitular de Vic.

¹⁴ Evidentment, la base d'aquesta relació es troba en l'inventari de Jaume Massó, "Les obres de fra Francesc Eiximeniç (1340?-1409?). Essai d'una bibliografia", *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 3, 1909-1910, pàgs. 588-692 seguit pels treballs de Martí de Barcelona, "Fra Francesc Eiximenis, O.M.: la seva vida, els seus escrits i la seva personalitat literària", *Estudis Franciscans*, 40, 1928, pàgs. 437-500, David J. Viera, "Manuscripts eiximenianos no catalogados por J. Massó Torrents", *Estudios Franciscanos*, LXXX, 1979, pàgs. 157-165 i "Más sobre manuscritos, incunables y ediciones raras de la obra de Francesc Eiximenis", *Archivo Ibero-Americano*, XLVII, 1987, pàgs. 57-62 i els materials de BITECA.

1533	BNF esp. 6 MLC March	I-VII	Gfoli	P&Pi/e	380 x 275	+ a x a√2	59
1519	106-V2-3	I-VII	foli	paper	290 x 220	– rect Pit	27
1524	BUV 214	I-VII	foli	P&Pi/e	287 x 217	dobl rect Pit	26
Segona part							
1535	BNM 2801	VI-X.vii	foli	paper	295 x 220	rect Pit rect n°	36
1216	MLC Publ. 795	VII-X	foli	paper	282 x 205	or 2 rect n° or	50
1536	BUV 576	VII-X	foli	P&Pe/i	285 x 210	a x a√2	30
1538	BNM 4187	VIII-X	foli	paper	295 x 215	rect Pitàgores	45
Perduts							
1523	Saragossa		foli	paper	290 x 220		
1537	Arxiu Palau VI Girona	VIII-X	foli	paper	300 x 220		
2018	Seminari	part	foli	paper	278 x 206		
Fragments							
	Sevilla						
2821	Medinaceli		Gfoli	paper	373 x 260	a x a√3	25
1528	BUB 1925 Carpentras In		Gfoli	paper	401 x 282	n° or	33
2261	336		4t	paper	200 x 145	+ rect n° or a x a√2	24 26
2880	Bcn. St. Jordi		4t	paper	215 x 150		

Com sabeu, l'equip de *BITECA* segueix revisant els fons de les biblioteques i dels arxius per completar les descripcions que ja hem aplegat de mss. o edicions i per mirar d'identificar exemplars encara no estudiats. Aquest fou el cas del ms. que es troba a València, al Convent dels Dominicans, dins de l'Arxiu Històric Conventual, ms. 42. Coneixíem l'existència a la "Facultat de Teologia. Secció Dominics" de dos exemplars impresos: una còpia de la *Vida de la seràphica santa Caterina de Sena* de Raimundus Capuanus (València: Joan Jofre, 17-9-1511) i les *Obres en llaor de la Seràfica Santa Caterina de Sena* (València: Joan Jofre, 1511 a quo).¹⁵ Quan vam anar a confirmar-ne les condicions materials, el responsable de l'arxiu P. Alfonso Esponera ens va mostrar també un manuscrit d'Eiximenis que contenia la primera part de la *Vita Christi* (I-V).¹⁶ El

¹⁵ Vegeu *BITECA*, copid 3172 i 3173.

¹⁶ Agraïm al P. Alfonso Esponera la seva amabilitat. El seu coneixement de l'Arxiu i de la història dels seus fons ens ha simplificat molt la recerca, no només facilitant-nos l'accès i consulta dels fons de l'Arxiu, sinó per fer-nos a mans materials complementaris que no coneixíem, com ara l'inventari de 1762 i els documents de 1811 sobre el trasllat dels fons a Mallorca.

còdex no era desconegut, car consta en l'inventari publicat per Adolfo Robles¹⁷ i el va esmentar David J. Viera el 1987.¹⁸

HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

Podem seguir part de la història d'aquest manuscrit a través de l'inventari redactat al s. XVIII per Fr. José Teixidor (1694-1775)¹⁹ i per la relació de llibres enviats a Mallorca poc abans de l'entrada de les tropes napoleòniques a València en 1811, de la mà de l'estudi i edició d'aquests documents publicats per Esponera i Callado.²⁰

La primera informació fefaent de la qual disposem sobre quin fou el fons del convent dominicà de València és l'inventari redactat per José Teixidor, on constava una secció dedicada als manuscrits. En aquesta part de l'inventari titulada "INDICE ALPHABETICO De los Autores de las OBRAS MANUSCRITAS" (pàgs. 347-406) consten les següents obres que podem suposar estan escrites en català:

1. Anonimo. Astrologia en lengua Valenciana. en 4. est. IV. let. C (p. 348).²¹
2. Anonimo. Receptes varies: Virtus [sic] de les herbes: et alia. fol. est. IV. letra E (id.)
3. Domenech, Fr. Jaume (Ord. Pr.) Resumen historial, ès, Compilació abreviada de les Histories quasi de tota la europa fins al regnat del rei en Pere IV de Aragò. dos tom. fol. VIII. est. D (p. 359)
4. Copia de esta obra en dos tomos en fol. IV letra E (id.)
5. Dietario que escrivio un Capellan del rei D. Alfonso V. est. VII. letra G (id.)
6. Diez. Mosen Manuel, Cavaller i Senyor de Andilla. Libre de Albeiteria, ò Manescalía. fol. [sin indicación topográfica] (id.)²²

¹⁷ Adolfo Robles, "Manuscritos del Archivo del Real Convento de Predicadores de Valencia", *Escritos del Vedat*, XIV, 1984, pp. 372-373.

¹⁸ David J. Viera, "Más sobre manuscritos...", citem per la reedició del treball en *Studia bibliographica*, Girona, Diputació, 1991, pàg. 321.

¹⁹ BUV Ms. 16, f. 1 prel. : OBRAS MANUSCRITAS, I PAPELES VARIOS, IMPRESSOS, I MANUSCRITOS, QUE ESTAN EN LAS REJETAS DE ESTA LIBRERIA CON SUS RESPECTIVOS INDICES QUE ESCRIVIO Fr. JOSEF TEIXIDOR BIBLIOTHECARIO. Año 1762.

²⁰ Alfonso Esponera i Emilio Callado, Emilio "Apuntamientos históricos sobre el actual Archivo Histórico del Real Convento de Predicadores de Valencia", *Escritos del Vedat*, XXXIII, 2003, pàgs. 369-388.

²¹ Podria ser el *Tractat d'astrologia* ara a la BUV Ms. 653 (s. XV), *BITECA* manid 2307. De fet, després de l'exclaustració de 1835, parts dels fons del convent van passar a la Biblioteca Universitària de València.

²² Mª Carmen Cabeza Sánchez-Albornoz, "Catálogo de los manuscritos procedentes de los conventos valencianos suprimidos por la desamortización eleciástica que se depositaron en la Biblioteca Universitaria de Valencia", *Estudis Castellonencs*, 6, 1995-1996, p. 257 it. 19, dóna constància d'un "Libro de Albeiteria. Manuscrito, folio, pergamino" que arribà a la Biblioteca

7. Eximenez, Fr. Francesch. (Ord. min.) Vida de Jesu Christ. fol. est. III.²³ let. D²⁴ (p. 363)

La biblioteca del convent fou molt important i al s. XVIII se la considerava com una de les millors i més riques de la ciutat, on serví de base per als estudis de nombrosos il·lustrats, entre els que s'esmenta a Mayans, de qui es diu que va acudir al convent per consultar entre altres les primeres edicions de sant Isidor.²⁵ Així doncs, s'entén que amb la imminent entrada de les tropes franceses a la ciutat es prengué la decisió de traslladar la part més valuosa d'aquest fons al convent de Mallorca per tal de protegir-la.

En l'inventari de 1811 apareixen alguns dels llibres que hem destacat de l'inventari de Teixidor, tot i que no sempre sota el mateix títol:

- 3 o 4. Doménech, Epitome historial. 2 tomos.
- 5. Dietario o crónicas de los reyes de Aragón y condes de Barcelona. 1 tomo. Manuscrito
- 7. Fray Francisci Eiximeni, De Iesu et Maria

I s'hi afegixen altres llibres no esmentats abans, impresos que bé no hem sabut localitzar a l'inventari de Teixidor o bé foren incorporats a la biblioteca del convent amb posterioritat a 1762:²⁶

- 8. Dos tomos de furs.
- 9. Espístolas [sic] et privilegia regia regni et civitatis Valentiae.

Romangueren a València l'*Astrologia*, les *Receptes*, la *Manescalia*, el *Dietari* i al menys un dels *Compendis*. Llevat dels tres darrers llibres, la resta de volums havia desaparegut quan els frares van tornar a la ciutat en 1819.

De tots els llibres esmentats que van marxar a Mallorca, hores d'ara es conserven només a l'*Archivo Histórico del Antiguo Real Convento de Predicadores*:

- 5. Dietario que escriviuio un Capellan del rei D. Alfonso V.²⁷
- 7. Fray Francisci Eiximeni, De Iesu et Maria.²⁸
- 8. Dos tomos de furs.²⁹

Universitària en 1837, que no li ha estat possible identificar amb cap dels ms. de la BUV. BUV 631 *BITECA* manid 1825; no pot ser el del RCPV car es tracta d'una còpia de l'obra feta en paper i no en pergami, com consta a l'inventari.

²³ El primer "I" sembla un afegit.

²⁴ Aquesta lletra consta al llom.

²⁵ Esponera i Callado, op. cit. 2003, pàgs. 371-372.

²⁶ Seguim la numeració iniciada per comoditat en les cites.

²⁷ Esponera i Callado, op. cit. pàg. 380, l'identifiquen amb el Ms. 29 de l'AHRCPV, que conté una còpia del *Dietari d'Alfons el Magnànim* i que seria el mateix volum que el consignat a l'inventari de Teixidor com: *Dietario que escriviuio un Capellan del rei D. Alfonso V.* est. VII. letra G.

²⁸ Esponera i Callado op. cit. pàg. 384, Ms. 42 de l'AHRCPV.

9. Espistolas [sic] et privilegia regia regni et civitatis Valentiae.³⁰

El cas del J. Domènech, *Resumen historial, ès, Compilació abreviada de les Històries quasi de tota la europa fins al regnat del rei en Pere IV de Aragò*, del qual hi constaven en l'inventari de Teixidor dos exemplars en foli, en dos volums, no es pot identificar, com proposen Esponera i Callado amb un dels volums de la *Història general de los santos del principado de Catalunya...* d'Antonio Vicente Domenec O.P. (Gerona 1630) que es conserva avui a l'AHRCPV.

Pensem altrament que es tracta del *Compendi historial* o *Història del món antic* escrit per Fra Jaume Domènech (1362-1384) i acabat per Ginebreda el 1385, tot adaptant el *Speculum historiale* de Vicent de Beauvois. La còpia que viatjà a Mallorca no va tornar al convent i l'altra es va perdre durant la Guerra del Francès. De les dues còpies de València, una d'elles, en concret la de 1742 és la que conserva avui a París, a la BNF Ms. esp. 186, biblioteca on ja es trobava en 1838.³¹ L'altra, en dos volums copiada entre 1454 i 1455, fou subhastada a Sotheby's per darrer cop en 1991 i ara es troba en mans d'un particular.³² Assenyalem aquesta informació, car el ms. de la *Vita Christi* va fer camí durant segles al costat de les *Històries* de Jaume Domènech.

DESCRIPCIÓ DEL MANUSCRIT

L'únic manuscrit català medieval que va tornar al convent dels dominicans de València, pel que sembla, és el de la *Vita Christi*. El fet que no es descrivís en cap dels treballs que hem pogut consultar sobre l'obra ens encoratjà a donar-lo a conèixer mitjançant una descripció el més completa possible del volum.

Manid 2887. València: Dominicos. Archivo Histórico Conventual, Ms. 42 OLIM: R.1632. TÍTOL al llom, a tinta: MS. | Fr. Francesc | Eiximenis | D. | Jesu Christ | J Maria; al foli I, lletra del s. XVI: Frare francesch eximenis. col 1 lin 13. COPIAT 1401 [?] – 1490 [?]. FORMAT: Foli. MATERIAL: pergami i paper (i/e). FOLIACIÓ: I + I + i-ccxliij + I + I ff. COL·LACIÓ: 1-18¹² 19¹⁶ 20¹²; reclams horitzontals centrats decorats amb punts, excepte el segon quadern que no està decorat. MIDES de la pàg.: 295 x 215 mm f. iiij^{rb}; de la caixa: 180 x 120 mm; de la col.: 180 x 50/55 mm. LLETRA: gòtica cursiva amb trets de bastarda, molt acurada. FILIGRANES: balances als ff. xxxij, cx. PAUTA: justificació a mina de plom als folis de paper, als de pergami és generalment a punta seca; es veuen línies de guia per als

²⁹ Esponera i Callado op. cit. pàgs. 379-380 els identifiquen amb AHRCPV secció llibres, XI, XII i XIII: *Furs, capítols i provissions e actes de Cort fets... 1528-1624*.

³⁰ Esponera i Callado op. cit. pàg. 380 els identifiquen amb AHRCPV secció llibres, VIII i X: *Aureum opus Regalium Privilegiorum Civitatis et Regni Valentiae...*

³¹ BITECA manid 1990.

³² BITECA manid 2587. No pot tractar-se de l'exemplar ara a la BNM Ms. 17518 (BITECA manid 1366) que és part d'una còpia en tres volums.

renglons (p. e. f. vj de pergami i f. ix de paper), amb la primera línia escrita; perforacions rodones assenyalant les línies bàsiques de justificació situades prop dels marges. DECORACIÓ: inicials principals embotides en vermell, blau i blanc, amb delicada decoració filigranada estesa pels marges; caplletres secundàries alternen blau i vermell amb decoració filigranada fina en el color de contrast. Calderons en blau i vermell; rúbriques en vermell. Cites llatines subratllades en la mateixa tinta del text. CONDICIÓ: en bon estat, amb taques d'humitat als marges i a la part central d'alguns plecs, especialment en la part final. Foliació antiga en xifres romanes centrada al marge superior dels folis. El foli de guarda inicial no pertany al primer quadern (és de pergami). RELIGADURA: antiga, pergami flexible, amb un motiu de punts i vegetal al peu del lloc, a tinta. Guardes inicial i final antigues, en blanc. NOTES: algunes anotacions marginals en català; als folis de guarda anotacions comptables. Amplies marges. BIBLIOGRAFIA: Avenoza (2008), Inspecció personal.

ff. i^{ra}-245vb. **TEXID 1520**. Francesc Eiximenis. *Vida de Jesucrist* (I-V). Altres títols de l'obra: *Vita Christi*. Català, 1397 a quo – 1398.; Català, 1404 a. Dedicatari Pere d'Artés (Mossèn). Prosa. BIBLIOGRAFIA: Altés et al. (1996), Revisió personal. Hauf i Valls (1989), *El Psalterium alias Laudatorium* i la *Vita Christi* de Francesc Eiximenis, obres complementàries? Massó i Torrents (1991), Assaig d'una bibliografia, pp. 131-7. Riquer et al. (1984), *Història de la literatura catalana*, vol. 2, 328-9. **CNUM 10595**. [inc. rúbrica i] *ihesus christus Virgo* marja. [inc. dedic.] A¹ mot [sic] honorable et discret Cavaller Mossen Pere d'artes [f. i^{vb} expl.] e *profitos* al seu poble. [inc. rúbrica] *protestacio* de haver *catholic* seny en tot aquest libre. [inc. intr. ii^{ra}] P³*rimerament* doncs *protest* açi en lo començament daquest libre [f. v^{va} expl.] tot aquest libre es partit per deu tractats. [inc. índ.] lo *primer* tractat ensenya [f. vi^{ra} expl.] lo desen ensenya com vjndra ala fi del mon a jutjar los bons els mals e daquj veuras manifestacions dela sua *perpetual* senyorja e regne quj durara insecula seculorum. [inc. rúbrica] Com *ihesu christ* es predestinat en quant hom e dotat de sobirans dons diujnals. [inc. text f. vj^{rb}] L⁷o primer tractat donchs de aquest libre si ha a tractar dela predestinacio [f. 244vb expl.] segons la eternal ordinacio del seu glorios pare. [inc. rúbrica 245vb] Aci comença lo sisen libre quj tracta com sent johan baltista preycava e batejava. CONDICIÓ: incomplet.

Ens va cridar l'atenció l'aspecte d'aquesta còpia, tan acurat i amb una decoració que sovinteja en manuscrits catalans de la mateixa època.

Com el volum contenia només la primera part de l'obra, hauria estat magnífic que algun dels còdexs que coneixem fora la segona part d'aquest. Fins al moment, les comprovacions materials que hem efectuat no ens permeten confirmar aquest particular: la segona part del ms. de Dominicos és, hores d'ara, un manuscrit perdut.

El rubricador treballava amb un model que no tenia rúbrica inicial (cas, per exemple del ms. BUV 209) i per això no la va reproduir, mentre que l'original del copista sí que la tenia. Això fa pensar en un centre de còpia que disposava de més d'un original de l'obra.³³ I no només això, era un taller on la feina s'executava amb molta regularitat, com s'aprecia en la constància de la

³³ Com no fos que el copista deixés als marges anotacions per al rubricador i que en aquest punt, per qualsevol raó, no ho fes.

proporció de la caixa d'escriptura, que s'ajusta al quocient exacte de la proporció del doble rectangle de Pitàgores, amb totes les columnes amb 33 línies d'escriptura i mesurant la de l'esquerra 50 mm i la de la dreta 55 mm. Una pauta tan regular no es troba en cap altre dels manuscrits examinats. Acudint a les dades aportades per Avenoza i Soriano³⁴ sobre la distribució temporal de les proporcions de la caixa d'escriptura als ss. XIV-XV, veiem que el doble rectangle de Pitàgores, molt important a la primera meitat del s. XIV, va anar deixant pas a d'altres proporcions, especialment a la de $a \times a \sqrt{2}$, majoritària a finals s. XIV, mentre que a principis del s. XV el doble rectangle de Pitàgores torna a aparèixer tímidament, no està documentada a mitjans del segle; a finals del s. XV aquesta tendència s'inverteix, tornant a ser molt important el doble rectangle de Pitàgores.

ALTRES ELEMENTS AL VOLUM

El manuscrit que hem presentat té anotacions als marges del volum, fetes per una mà més que maldestra, insegura, com si treballés amb una ploma deteriorada o fos d'una persona d'edat.³⁵ Apunten temes que s'esmenten al llibre i que, curiosament, coincideixen amb alguns dels tractats per Vicent Ferrer als seus sermons.³⁶

Anotacions que apunten envers els interessos del lector, algunes toquen aspectes teològics com ara la predestinació o la dampnació dels infants o bé recorden els temes propis dels sermons.³⁷

1. f. ix rb al marge del capítol: "Com la nostra predestinacio es amagada anos": "deu uol que tots los homens predestinats sien saluats empero no tots los homens no son predestinats".³⁸
2. f. x rb al marge del capítol: "Declaracio sobre als cuns dubtes quis mouen en esta materia": "perque deus salua aquell e dampna laltre".
3. f. xiiij ra marge sup. del capítol: "Per que deus permet que sien mes homens mals que bons e com poden ajudar a nostra predestinacio"; "Si adam no hagues peccat noy

³⁴ Gemma Avenoza i Lourdes Soriano, "Tipos y tipologías de manuscritos medievales catalanes. La proporción de la superficie de escritura", *Scriptorium. International Review of Manuscript Studies*, LXI 2007, pp. 179-197.

³⁵ Transcrivim sense indicar les abreviatures, que desfem.

³⁶ La primera anotació que ens parla de l'ús fet amb el volum es troba als ff. v v.-vj r. car al marge s'ha anotat el núm. del foli on es troba el text dels tractats enumerats.

³⁷ Sobre les idees teològiques d'Eiximenis i la relació de les seves obres amb l'homilètica vegeu A. G. Hauf, "Corrientes teológicas valencianas, S. XIV-XV" i "Del sermó oral al sermó escrit", arts. cit.

³⁸ Vicent Ferrer destinà al menys dos sermons catalans a la predestinació: *BITECA* textid 1558 i 10373.

- haguera mes predestinats que ara”.
4. f. xv va “perque deus dampna los jnfants petits qui no han peccat si moren sens babtisme”.
  5. f. xxij vb marge superior: “Com deu posa als angels e al hom ley quant los hac creats ley de obediencia”.
  6. f. xxviii vb marge superior: “Que uol dir encarnacio”.
  7. f. xxxv ra marge superior: “Del peccat original en lo qual alguns dien que fou concebuda la uerge Maria e altres dien lo contrarj”.
  8. f. cx vb marge superior: “Nota .v. grans mals que lo peccat porta ab si”.
  9. f. lxxx vb marge superior: “S[i] uols saber la significacio de les .v. letres del nom de Jesus”.
  10. f. clxxiii rb marge exterior: “Lo nom de Jesuchrist que uol dir”.

Altres acullen consells per a la vida quotidiana, p. e.:

1. f. ccxxv ra marge superior: “Nota com deu hom nodrir sos fills”.
2. f. lxxviii va marge ext.: “Ordenacio de bona ujda esta en aquests punts següents”.

Mentre que d’altres assenyalen moments de la vida de Crist o la Verge, que bé poden servir per trufar els sermons, i tracten entre d’altres personatges de santa Anna, de l’Arcangel sant Gabriel, de sant Joan Babtiste, de Josep, d’Erodes, p. e.:

1. f. xxxiii vb marge superior: “Nota la generacio de santa Anna”.
2. f. xxxvj rb marge exterior: “Nota en quin signe nasque la verge Maria”.
3. f. clij ra marge superior: “Los qui foren al part de la verge Maria”.
4. f. clxxxij rb marge exterior: “Perque los Reys d’Orient uengren a adorar Jesuchrist en xiiij dies”.
5. f. ccxiii ra marge superior: “Vid. com la verge Maria castigaua les dones de Egipte que feyen ornaments per a les altres dones desonetes”.
6. f. ccxlj vb marge superior: “Vid. per quant que Jesuchrist servi a Josep”.

